

ORTODOKSISEN USKONNON KOE 20.3.2015 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden ja sisältöjen luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintotoimikunta.

Ortodoksisen uskonnon koe on luonteeltaan kypsyyskoe, jonka tarkoituksena on mitata kokelaan uskonnollista ja katsomuksellista yleissivistystä lukion ortodoksisen uskonnon tavoitteiden ja sisältöjen kannalta. Arvioinnin kohteena on oppimäärän asiasisällön tuntemus ja ortodoksista kirkkoa, kristinuskoa, muita uskontoja sekä maailmankatsomuksia koskevien käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Lisäksi arvioinnin kohteena on taito tarkastella kriittisesti näitä koskevaa tietoa esimerkiksi analysoimalla kuvia, tilastoja ja tekstiaineistoja. Hyvä vastaus on jäsenneilty ja asiasisällöltään johdonmukainen.

Tehtävä 1

Vastauksessa osataan piirtää kokonaiskuva pelastushistorian keskeisistä vaiheista sekä Vanhan testamentin suhde Uuteen testamenttiin. Keskeistä on ihmisen lankeemus ja sen seuraukset, Jumalan kaitselmus langennutta ihmistä ja luomakuntaa kohtaan, Jeesus Kristus lain ja profeettojen täyttymyksenä, Kristuksen suorittama sovitus ja lunastus sekä voitto kuolemasta. Vastauksessa voi tuoda esiin myös kirkon uskon Jumalan historiaan, joka on tapahtunut ja tapahtuu ihmisen maailmassa ja ihmisen kanssa.

Tehtävä 2

Vastauksessa tuodaan esiin kirkkohistorian kannalta Itä- ja Kaakkois-Euroopan kirkollinen tilanne, idän ja lännen pyrkimykset saavuttaa jalansijaa näillä alueilla, ortodoksisen ja katolisen kirkon läsnäolo sekä vastakkainasettelu 1500-luvulta lähtien. Vastauksessa kuvataan myös uniatismien alkuvaiheet, jotka ovat perua jo ristiretkialta. Hyvässä vastauksessa tunnetaan uniaattikirkkojen lähtökohtana ortodoksinen spiritualiteetti mutta kuuluminen Rooman paavin alaisuuteen.

Tehtävä 3

Vastauksessa tulee käsitellä Lähi-idän kristittyjen aseman problematiikkaa, muun muassa vähemmistöasemaa sekä alueen tyhjentymistä kristityistä. Hyvässä vastauksessa problematiikkaa osataan kuvata historian ja politiikan yhteisistä näkökulmista, samoin islamin ja islamististen liikkeiden vaikutusta.

Tehtävä 4

Lapin sota päättyi 1945. Tämän jälkeen annettiin laki maanluovutuksesta ja alkoi karjalaisen, myös ortodoksisen siirtoväen asuttaminen. Vastauksessa tunnetaan aineellisen ja henkisen jälleenrakentamisen olennaiset piirteet: hakeutuminen uusille asuinsijoille, kulttuurinen sopeutuminen tai sopeutumattomuus, kirkon työn rakentaminen sielunhoitopiireihin, myöhemmin uusiin seurakuntiin, kirkkojen, hautausmaiden ja pappilantalojen rakentaminen sekä valistustyö. Vastauksessa voi käsitellä myös suomalaisten ortodoksien identiteetin muutoksia jälleenrakennusajalla.

Tehtävä 5

Hyvässä vastauksessa käy ilmi se, että ortodoksinen kirkko tuntee kaikkien kristittyjen yleisen, ns. kuninkaallisen pappeuden, johon kristitty on kutsuttu kasteesta lähtien, sekä apostoliseen seuraantoon perustuvan sakramentaalisen pappeuden. Kaikki kristityt Kristuksen seuraajina kuuluvat kuninkaalliseen papistoon, jonka ylimmäisenä pappina on Kristus itse. Toisaalta voimme erottaa myös sen pappeuden armolahjan, joka annetaan vihkimyksen kautta. Tässäkin tapauksessa Kristus itse on kaiken alkulähde. Yleinen pappeus, joka koskettaa jokaista ortodoksista kristittyä, perustuu siihen, että jokainen on saanut kutsun seurata Kristusta, elää Jumalan tahdon mukaista elämää ja sen yhteydessä uhrautua ja kantaa omaa henkilökohtaista rukousta Jumalalle. Myös Kristuksen lähetyskäsken noudattaminen koskee jokaista kristittyä. Sakramentaalinen pappeus voidaan jakaa kahteen ryhmään. Puhutaan ”alemmasta” papistosta, joka on vihitty kirkkosalin puolella (heirotesian kautta), näitä ovat lukija/veisaaja ja ipodiakoni (alidiakoni). Toinen ryhmä ovat taas ne, jotka vihittään alttarissa (heirotonian kautta), näihin kuuluvat diakoni, pappi ja piispa. Hyvässä vastauksessa osataan kuvata myös sakramentaaliseen pappeuteen vihittyjen keskeiset tehtävät.

Tehtävä 6

Vastauksessa käy ilmi, että eukaristian eli ehtoollisen sakramenttiin tarvitaan kirkkoleipää. Vastauksessa voi tuoda esiin sen, että voidaan käyttää yhtä suurta leipää tai viittä pientä. Ehtoollislahjat, eukaristiassa pyhitettävät leipä ja viini, valmistellaan liturgiaa varten uhripöydällä liturgian ensimmäisessä osassa, proskomidissa. Jumalanpalveluksen toimittaja (yleensä pappi, mahdollisesti mukana olevan diakonin kanssa) ottaa yhden suuren tai viisi pienempää kirkkoleipää eli proforaa ja leikkaa niistä tietyn kaavan mukaisesti osia. Ensimmäiseksi leikataan ns. Karitsa, joka pyhitetään Kristuksen ruumiiksi, sitten osat Jumalansynnyttäjän muistoksi, muiden pyhien ihmisten muistoksi sekä elossa olevien puolesta että vainajien puolesta. Hyvässä vastauksessa käy ilmi, että käytetään puhtaasta vehnästä leivottua leipää, jota valmistettaessa luetaan perinteen mukaiset rukoukset. Seurakunnassa voi olla kirkkoleivänpaistajan luottamustoimi. Vastauksessa voi kertoa myös kirkkoleivän käytöstä liturgian jälkeen ns. antidorina sekä kotona nautittuna.

Tehtävä 7

Vastauksessa tuodaan esiin se seikka, että kirkkovuodeksi sanotaan säännöllistä juhla-, paasto- ja arkipäivien vuorottelua vuodenvaihteen mittaana. Hyvässä vastauksessa käy ilmi, että ortodoksisen kirkkovuoden keskus on pyhä pääsiäinen, Kristuksen ylösnousemuksen juhla. Pääsiäinen ja siihen liittyvät suuret juhlat ovat alusta lähtien olleet liikkuvia juhlia. Pysyvät suuret juhlat vietetään puolestaan aina määrättyinä kalenteripäivinä. Suuria juhlia on ortodoksisessa kalenterissa 12 sekä Herran pääsiäinen, juhlista suurin. Lisäksi vietetään keskiarvoisia juhlia sekä pieniä juhlia Neitsyt Marian ja pyhien ihmisten kunnioittamiseksi. Vastauksessa voi tuoda esiin myös Suomen ortodoksisessa kirkossa korostuneen aseman saaneet juhlat: esimerkiksi 6.12. vietetään pyhän Nikolaoksen päivää ja maamme itsenäisyyspäivää. Kirkkovuosi alkaa 1.9. Kirkkovuosi voidaan jakaa neljään jaksoon: syys-, talvi-, kevät- ja kesäkauteen.

Tehtävä 8

Myytti on yliluonnollisia elementtejä sisältävä kertomus, joka vastaa ihmisten perimmäisiin kysymyksiin (esim. jumalat, ihmiskunnan historia, kärsimys ja kuolema). Myytit eivät ole välttämättä historiallisesti tosia. Monet myytit sisältävät uskonnollisen sanoman. Niitä voi pitää pyhinä kertomuksina ja koota tekstikokoelmiksi. Babylonin torni -kertomusta analysoitaessa tulee ottaa huomioon ainakin seuraavia näkökulmia: kertomus on osa juutalaisia ja kristillisiä pyhiä kirjoituksia ja Vanhan testamentin alkukertomuksia; kertomus selittää esimerkiksi, miksi ihmiset puhuvat eri kieliä ja miksi he asuvat eri puolilla maailmaa; kertomuksen yliluonnollisia piirteitä ovat Jumala (Herra) ja taivaaseen asti ulottuva torni.

Tehtävä +9

Hyvässä vastauksessa käsitellään pääpiirteissään kuvataidetta (symbolit, ikonit), sanataidetta (hymnirunous ja hagiografiat), kirkkomusiikkia ja arkkitehtuuria. Vastauksessa kuvataan niiden kehitys aikajärjestyksessä, erityisesti kuvataite. Vastauksessa pohditaan taiteen merkitystä kirkon opetuksessa ja mainitaan esimerkkinä joku tuon aikakauden kirkkotaiteen edustaja.

Kristillinen taide on saanut alkunsa kristittyjen vainojen ajoilta. Katakombeissa oli piirroksia ja symboleja. Kristusta kuvasi hyvää paimenta esittävä kuva. Symboleina käytettiin ankkuria (usko), kala (Kristus), risti tai kyyhkynen. Ensimmäisenä ikonina pidetään Kristuksen käsittelyä tehtyä ikonia. Se syntyi perimätiedon Kristuksen kuivatessa kasvonsa liinaan. Ensimmäisenä ikonimaalarina pidetään apostoli Luukasta, jonka kerrotaan maalanneen Neitsyt Marian ikonin.

Marttyyriikauden jälkeen symbolien käyttö väheni ja tilalle tulivat kuvat. Kirkkoisät perustelivat ikonien käyttöä 300-luvulla siten, että ne opettivat lukutaidottomia ja ovat samanarvoisia kirjoitetun tekstin kanssa. Ikoni kuvaa kirkon oppia. Ikonien käyttö alkoi yleistyä 300-luvulla. Varhaisimmat säilyneet ikonit ovat 500-luvulta. Kuvataiteeseen kuuluvat myös mosaiikit ja myöhempi seinämaalauksiperinne (freskot.)

Hymnirunouden kehittyminen on alkanut 300-luvulta perustuen aluksi psalmeihin ja UT:n teksteihin. Myöhemmin syntyivät virreilmät (stikiirat). Ne olivat psalmeihin liittyviä runollisia lauluja (avuksihuuto- ja kiitos-stikiirat). Niiden jälkeen syntyivät troparit, kontakit ja kanonit. Niiden sisältö kertoo kirkkovuoden juhlista. Kirkkomusiikkiin ei kuulu soittimia. Rukouksia resitoidaan ja veisuja lauletaan antifonisesti kuoroissa.

Rakennustaide alkoi myös kehittyä vainojen jälkeen. Roomalaisen hallintorakennuksen basilikatyylistä tuli kirkkojen perusmuoto. Kirkot olivat suorakaiteen muotoisia. Niissä oli kolme tai useampi ns. sivulaiva. Myöhemmin niihin tuli alttaripäätyyn myös poikkilaiva ja sen kautta kirkoista tuli ristin muotoisia. Kirkkojen muoto muuttui pyöreäksi tai kahdeksankulmaiseksi. Kuuluisin ristinmuotoinen kirkko on keisari Justiniaoksen 500-luvulla rakennuttama Hagia Sofia. Kirkot saivat ikonostaasin, kun ikoneja koottiin alttarin edessä olevaan kaiteeseen.

Vastaus tuottaa 7–9 pistettä, kun siinä tarkastellaan pohdiskellen taustaksi VT:n ajan juutalaisuuteen perustuvaa kuvakieltoa ja hellenistisen kauden patsaiden palvontaa ja ikoneihin vaikuttanutta egyptiläistä perinnettä maalata vainajan kuva laudalle ja asettaa se muumion päälle. Käsittä tehdyn ikonin syntyä kuvataan Raamatun tekstin pohjalta ja Neitsyt Marian ikonista tiedetään sen olevan Hodigitria eli tiennäyttäjätyyppiä. Symboleista tiedetään myös, miksi kalan kuva oli Kristuksen symboli.

Hymnirunoudesta osataan nimeämisen lisäksi kertoa tarkemmin ja tarkastella, miten niitä käytetään eri jumalanpalveluksissa. Runoudessa ja musiikissa pohditaan tarkemmin niiden kreikkalaista, juutalaista ja syyrialaista perinnettä esimerkein.

Tehtävä +10

Vastauksessa sota on ymmärretty aseelliseksi konfliktiksi, jota käydään järjestäytyneiden yhteisöjen välillä. Kansainvälisen oikeuden mukaan sotaa voivat käydä vain itsenäiset valtiot tai sodankävijöiksi tunnustetut kapinalliset. Sodat ovat usein poliittisia. Nykyisin sodankäyntiä säätelevät kansainväliset sopimukset ja kansainvälinen humanitaarinen tapaoikeus. Hyvässä vastauksessa tulee pohtia sodan oikeutusta vähintään kolmen maailmanuskonnon opissa ja etiikassa. Vastauksessa sodan oikeutusta voi tarkastella niin historialliselta kuin nykypäivänkin kannalta.

Mahdollisia näkökulmia ovat:

- väkivallan oikeutus
- pyhän sodan (uskonsodan) teoria
- oikeutetun sodan teoria
- pasifismi
- oikeutetun puolustamisen periaate
- ihmiskäsitys
- sotilaskoulutus
- oikeutetut sodankäyntimenetelmät